

Porro denominatio causae *instrumentalis* ab omnibus philosophis admissa, non est inanis; si enim est *causa*, debet profecto aliqua ratione influere in existentiam *effectus*, sicut calamus influit in scriptionem (1).

56. Possent Occasionalistae adhuc falsitatis argui, ex conceptu ipso scientiarum naturalium, qui prorsus periret, supposita veritate eorum doctrinae. Verum quia ipsi communiter jactitant, *Deum omnia facere*, juvat hujus expressionis sensum cum Buffier accurate determinare, qui sic fere (2) in rem nostram scite animadvertit. Nemo unquam negavit, *Deum omnia agere*; sed modo proportionato ad naturam causae primae: quatenus nimirum et existentiam et vires agendi creaturis tribuit, et non nisi ipso volente haec omnia in illis permanent atque in actum exeunt. At contendere, *Deum omnia agere*, quasi aqua e. g. ad sitim extinguendam, ignis ad comburendum nihil prorsus naturali sua aptitudine conferrent, sed effectus istos ad praesentiam aquae et ignis Deus per se immediate produceret, hoc revera, et communi agendi ratio-

[1] Hic iterum cogimur animadvertere in ingeniosissimum Baldinotti, qui loco superius [in nota ad n. 49] indicato, haec habet, *si A movet B, et a B movetur C, et ab hoc aliud, non ex quo agat B movetur C, sed ex quo agat A, si tamen A non ab alio, sed ex se motum fuerit.* Et rursum: *Si passionum series habeatur, excepta prima quae IMMEDIATE sit ab agente externo, aliae pro actionibus nominalibus et relativis plerumque habentur.* Verum quis dabit cl. auctori hoc ipso non esse actionem nisi *nominalem*, quia ab extrinseco vis agendi communicatur et necessario exeritur? Libertas quidem a determinatione extrinseca et necessaria requiritur in actionibus et causis quas vocant principales, unde homo violenter impulsus et aliquid feriens censeretur potius pati quam agere; at in causis et actionibus minus principalibus hoc non est necessarium: sic et manus e. g. licet necessario et absque reflexione ab animo ad motum determinetur, et globuli A, B, C, etc. se invicem ad motum determinantes, quamvis recipiendo impulsum sive determinationem passive se habeant, tamen accepta determinatione sive impulsu, non sunt in indifferentia ad eundem producendum in alio, sed revera juxta aptitudinem propriam, diversam pro diversa quantitate et cohaesione ac resistantia partium, eundem producunt. Si enim nihil agerent, unde haec diversitas effectus dimanaret? Hanc activitatis speciem nolle agnoscere, idem est ac gratis asserere solam intrinsecam activitatem constituere entia causas efficientes.

(2) *Traité des premières vérités* chap. 17. 18. 19.

ni, et judicio cujuscumque hominis vel maxime rudis directe adversatur. Videatur quoque Spagni (1).

Occasionalismus itaque in genere, philosophice falsus est; et stricto sensu acceptus, id est, ad mentem rigidissimorum Occasionalistarum, etiam contra Fidem peccat ac ad impietatem proxime ducit: de Fide enim est, hominem esse liberum et Deum non posse esse peccati auctorem.

57. Dicunt 1°. Si creaturae agerent, et non solus Deus, is 1° censeretur minus agere; 2° creaturae principaliter agendo fierent independentes: utrumque repugnat; ergo Deus non potuit, etc.

Resp. *Nego maj.* quoad utramque partem et conseq. 1° Quia Deus, causam secundam creando, activitatem eidem tribuendo, et cum ipsa ad agendum concurrente, plus profecto operatur, quam si solus effectum produceret. Praeterea hoc non facit ex indigentia, sed pro lubitu et benignitate. 2° Agere *principaliter*, est agere ex principio intrinseco; *independenter* vero, idem est, ac virtutem agendi, ejus conservationem et ipsum actuale exercitium sub nullo respectu ab alio repetere: primum igitur, quod solum quibusdam causis secundis tribuimus, non est idem ac secundum.

Urget Malebranche. Idea causae efficientis repraesentat quid divinum; et quamvis dicatur, causam creatam non excluderet dependentiam, repraesentabit saltem aliquam divinitatem inferiorem, ad mentem ethnicorum.

Resp. *Dist.* 1^m partem ant. idea causae efficientis et independentis repraesentat quid divinum, *conc.* secus, *nego*; et *nego*, 2^m partem ant. Idea causae efficientis exhibet ens praeditum virtute aliquid efficiendi, quacumque tandem ratione efficiat, et virtutem agendi habeat; e contra idea divinitatis exhibet ens et in existendo et in operando *independens*: hinc etiam patet falsitas 2° partis. Praeterea incredibile, quin falsum quoque est, ethnicos tantum propter efficientiam cognitam in creaturis, eas tamquam divinitates coluisse.

58. Dicunt II°. Spiritus, se et corpora movendo, se ipsos conservarent, vel cogere Deum ad utriusque conservationem: nam existere in diversis successive locis postulat conservationem entis in iisdem.

Resp. *Nego ant.* Ad *probat.* *Dist.* postulat conservationem, etc. per eandem virtutem, *nego*; per diversam, *conc.* Transitus de loco ad locum in spiritibus fit ab intrinseca ac-

(1) *De causa efficiente.* Romae 1764.

tivitate, in corporibus ab extrinsecis impulsu: conservatio autem utriusque in ordine existentium fit per actum voluntatis divinae, ad quod praestat. Iam Deus non cogitur, cum sicut in creando, ita in conservando liberrimus sit, nec nisi *de consequenti*, scilicet posito, quod aliquod ens usque ad datum quoddam tempus durare voluerit, tenetur quoque per id temporis illud conservare.

Urgent 1.º Spiritus toto genere differt a corpore: ergo nequit in illud agere. 2.º Quia id faceret volendo; inter volitionem autem et motum nulla datur proportio. 3.º Vis producendi motum non includitur in conceptu *spiritus*. 4.º Non intelligitur, quomodo spiritus motum corpori imprimat.

Resp. ad 1.^m. *Conc. ant. et nego conseq.* Si animus noster, quia spiritus, nequit agere in corpus, neque Deus, utpote spiritus, licet virtutis infinitae, id poterit; quod tamen adversariis non placet.

Ad 2.^m. *Dist. faceret simpliciter volendo, nego;* etiam positivam vim *loco-motivam* exercendo, *conc.* Hinc patet responsio ad illud, quod additur.

Ad 3.^m. *Dist. non includitur in conceptu spiritus inadaequato, conc. adaequato, nego.* Conceptus e. g. animi nostri inadaequatus, includens solam rationalitatem, formaliter non involvit vim movendi corpora, quam tamen involvere debet conceptus adaequatus, qui scilicet omnes facultates animi exhiberet.

Ad 4.^m. dicimus, non ideo negandum esse, quod apertum est, quia comprehendi non potest, quod occultum est; secus ra sequerentur absurda.

59. Dicunt III.º. Corpora, utpote inertia 1.º passive se habent; ergo neque *instrumentaliter* agere possunt. 2.º Nequeunt se ipsa movere; ergo a fortiori nec alia. 3.º Motus, utpote relatio extrinseca, non transit ab uno in aliud; et cum haec communicatio motus fiat constanti ratione pro diversitate massarum, magnam requirit sapientiam: nam corporum massae infinites variantur. 4.º Corpus unum nequit intimas alterius partes ob impenetrabilitatem pervadere, ergo neque illud movere.

Resp. ad 1.^m. *Dist. ant. passive se habent relate ad ea, quae circa ipsa fiunt, conc. quae a se ipsorum fiunt, nego.* Ex eo quod corpora sunt inertia, statum suum motus vel quietis mutare nequeunt, et relate ad hoc passive se habent: sed hoc ipso, quod in motu posita statum suum per se mutare

nequeant, si impingant in aliud corpus, illud ad motum concitabunt, et sic impingendo *agunt* velut instrumenta naturalia (1).

Ad 2.^m. *Dist. ant.* Nequeunt se ipsa movere a semetipsis, *conc.* supposita determinatione extrinseca, *nego ant. et conseq.* Etenim posita hac determinatione, corpus per suam inertiam motum conservat, donec iterum ab extrinseco destruat.

Ad 3.^m. *Dist. 1.^m partem:* non transit, etc. modo mechanico, velut fluidum, *conc. secus, nego.* Metaphorica est locutio, effectum tamen positivum et existentem exprimit. Ad 2.^m *partem* dico: licet constans ratio, qua motus communicatur, postulet magnam sapientiam, haec non in corporibus, sed in Auctore naturae talem legem constituyente, quaerenda est.

Ad 4.^m. *Conc. ant. et nego conseq.* Posito, quod corpus impellens extimam alterius superficiem tangat, tunc etiam intimae partes propter nexum cum extimis ad motum concitabuntur, quin sit opus, ut immediate tangantur, et corpus impactum penetretur. Nec pariter huiusmodi penetratio locum habere debet ex eo quod corpus impellens in actu ipso collisionis celerius moveatur, ideoque tendat quodammodo ad praetergrediendum illud in quod impingit; nam ex hac majori celeritate corporis impellentis prae impactu sequitur dumtaxat, utrumque eorum in actu collisionis per aliquod exiguum et insensibile instans instar unius progressurum, donec scilicet celeritatis et vis motricis in ratione utriusque massae partitio et communicatio peragatur.

60. *Finalis* causae notionem acquirimus, nostrum aliorumque hominum agendi modum considerando. Etenim

(1) Si quis vellet ita difficultatem urgere, dicendo: *instrumentaliter agere idem est, ac non agere, cum effectus semper tribuatur causae principali, quae cum instrumento pro una eademque causa habetur;* respondere poteris, negando assertum, quod probatio non evincit. Nam effectus tribuitur causae principali, tamquam nobiliori, minime vero ad exclusionem causae instrumentalis, praesertim ubi haec naturaliter et vi permanenter insita ad effectus productionem concurrat. Atque hoc pariter sensu ambae computantur pro una eademque causa, sed adaequata, et ex duplici distincta et diversa activitate coalescente; secus nulla posset reddi ratio sufficiens, quare mutata etiam sola causa instrumentali, effectus varietur e. g. scriptio mutato calamo, nutritio variato cibo et potu.

quando ut rationales operamur, *finem* aliquem actioni nostrae praefigimus; *finis* autem illud est, *cujus obtinendi gratia aliquid fit*, seu illud, *propter quod causa efficiens operatur*. Cum vero, quo magis *finis* intentus animum percellit, eo efficacius ad agendum assurgimus, *finis* merito inter causas rescensetur, quia est vera ratio efficax, ob quam aliquid fit. Quia autem actio operantis potest spectari ut est actio, et ut habens effectum, hinc alius potest esse *finis operis*, alius *finis operantis*: in utroque tamen causa *finis* est mensura mediorum, quae ad ejus assecutionem adhibentur; haec enim variantur pro diversitate *finis*, non tantum materialiter, sed etiam formaliter spectati.

Quod modo diximus de influxu causae finalis in existentiam effectus, idem innuendum est de causa *materiali* et *formali* (1). Ac in primis, quando aliquid fit seu efficitur ex praesistente subjecto, *materia*, sive illud ex quo efficitur, non tantum expeditam reddit causam efficientem ad agendum (quod pariter praestant (2) *conditiones* seu *requisita*), sed etiam ipsam effectus naturam et intrinsicum valorem determinat, quin imo saepe in finem principalem per effectum intentum essentialiter influit. Similiter evidens est, causam *formalem*, quando forma substantialis realiter a subjecto distincta est, non quacumque ratione verum efficaciter ad effectus naturae determinationem influere, ipsumque in suo, ut dicunt, *esse formali* constituere. Hoc quoque verum est de causa *formali intrinseca*, quae non est *pars physica*, sicut praecedens, determinans aliquod totum seu compositum ad certam speciem, sed tantum *metaphysica* e. g. animalitas, determinans, corpus ad speciem *viventis sensitivi*, nam et haec suo modo concurrunt ad *esse formale* effectus. Quod si causa *formalis* sumatur *extrinsece*, seu pro *exemplo*, sive hoc fuerit *reale* sive *ideale*, adhuc effectus existentiam determinat: etenim sic accepta dirigit causam efficientem, ut effectum assimilet *prototypo*. Hinc quatuor memoratis causarum classibus (ad quas omnes aliae reducuntur.) veri nominis *causalitas* convenit, ideoque immerito a nonnullis inter scholasticorum figmenta doctrina haec rejicitur.

(1) Quomodo causa *instrumentalis* influat in effectum, patet ex dictis n. 55., et 59., et praesertim in notis adjectis.

(2) Vide quae diximus n. 52.

61. *Media*, quorum aliqua in ordine assecutionis aliorum adhibentur, evadunt fines *partiales* relate ad praecipuum sive *ultimum* finem, qui intenditur ratione sui, quique talis est, vel in se et absolute, vel saltem in apprehensione agentis, et circa hunc finem electio fieri nequit: quoad fines *vero partiales*, praesertim quatenus obtinendi per ationem, adest electioni locus, quia plures et aequae boni plerumque esse possunt.

Ex quo autem plura entia per fines *partiales* connexa ad communem aliquem finem diriguntur, oritur series subordinata causarum finalium, quae sapientiam ordinatis apprimè manifestat; cum sapientis sit finem praefigere et media apta ad ejus assecutionem constituere: qui enim vult finem, debet necessario velle et media, secus vellet et non vellet finem. Quia tamen finis, ut impellens ad agendum debet praecedere actionem, ut obtinendus per actionem debet eam subsequi; hinc recte dicitur esse *primus in intentione*, *ultimus in executione*, et sub hoc duplici diverso respectu, finis est causa simul et effectus ejusdem actionis.

Nonnulli recentiores philosophi causas finales a philosophia exulare vellent, sed parum caute. Nimis enim manifeste rerum natura loquitur, suique Creatoris et Rectoris sapientiam depraedicat, neque demum per hoc studium arrogantiae notam, divina arcana scrutando, incurrimus, sed intuemur, quae per se sunt manifesta. Verum plura de his, ubi de existentia Dei, loquemur.

62. Diversae aliae ontologicae quaestiones adhuc investigandae forent: ast ad alia gradum facere coacti, ea paucis comprehendemus in metaphysica particulari seu speciali, quae hoc loco brevitatis gratia omittimus. De conceptu itaque durationis tam successivae quam non successivae, seu de *tempore* et *aeternitate*, propter nexum quaestionum, loquemur in theologia; de conceptu *motus* in materia, ejusque natura, ac de legibus physicis, partim in theologia, partim in psychologia ac cosmologia agemus: atque in ac postrema metaphysices specialis parte addenda quoque erunt, quae circa naturam *spatii* et *loci*, inquirenda supersunt.